

Департамент культури і туризму, національностей
та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації

КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»

Рідна мова – серця мого подих

методичні рекомендації до
Міжнародного дня рідної мови

2022

УДК028.3(072)

Р 49

Відповідальна за випуск **Т.М. Клюй**

Укладач **О.В. Дорохова**

Редактори **Г.М. Вечерська, Н.І. Шеша**

Рідна мова – серця мого подих : методичні рекомендації до Міжнародного дня рідної мови / КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей» ; уклад. О.В. Дорохова ; ред. Г.М. Вечерська, Н.І. Шеша – Чернігів, 2022. – 16 с.

Матеріал допоможе в організації та проведенні заходу до Міжнародного дня рідної мови, містить історичну довідку про історію виникнення свята, онлайн-ресурси для вивчення української мови та інтелектуальну гру для читачів-учнів 5-7 класів.

Розрахований на бібліотечних фахівців, вчителів та всіх кого цікавить представлена тема.

Зам. № 1

© КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей», 2022

**Департамент культури і туризму, національностей
та релігій Чернігівської обласної державної адміністрації**

КЗ „Чернігівська обласна бібліотека для дітей”

Рідна мова – серця мого подих

**Методичні рекомендації до Міжнародного
дня рідної мови**

Чернігів – 2022

**І возвеличимо на диво
І розум наш, і наш язик...**

Т.Шевченко

Мова - це історія народу, його світогляд, інтелектуальний та духовний результат кілька тисячолітньої еволюції кожного етносу. Без власної мови, своєї самобутньої культури немає народу. Мова – найважливіший засіб спілкування людей і пізнання світу, передачі досвіду з покоління в покоління.

Щороку, 21 лютого, світова громадськість відзначає Міжнародний день рідної мови. День був встановлений у листопаді 1999 року на XXX сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО з метою захисту мовної й культурної багатоманітності.

За даними ЮНЕСКО, у світі існує близько 6000 мов. Майже половина з них знаходиться під загрозою зникнення. На думку фахівців, це трапляється в тому випадку, коли з тієї чи іншої причини мову припиняють вживати та вивчати більше 30% її носіїв. Лише в Європі небезпека загрожує 30 мовам, а 13 із них перебувають на межі зникнення.

Історія свята, на жаль, має дуже трагічний початок. 21 лютого 1952 року у Бангладеші влада жорстоко придушила демонстрацію протесту проти урядової заборони на використання в країні бенгальської мови. Відтоді цей день у Бангладеші став днем полеглих за рідну мову. Минуло багато років. Аж у жовтні 1999 року на Тридцятій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО було запроваджено

Міжнародний День рідної мови як привід для роздумів та зосередження уваги на мовному питанні. Починаючи з 21 лютого 2000 року, цей день відзначають і в Україні. В Україні живе понад 130 національних меншин, носіїв 79 мов. Згідно зі статтею 10 Конституції України, "Державною мовою в Україні є українська мова". Але в Україні є також і мови, які знаходяться на межі зникнення: зокрема, два діалекти ромської мови, кримчацька, урумська мови, а також галицький діалект караїмської мови.

У нашій країні рідній мові присвячене свято – **День української писемності та мови**, яке щороку **відзначається 9 листопада**, у день вшанування пам'яті Преподобного Нестора-Літописця, послідовника творців слов'янської писемності Кирила та Мефодія.

ТОП-10 цікавих фактів про українську мову

1. Сучасна українська мова має близько 256 тисяч слів.
2. За даними вченого Василя Кобилюх, наша мова сформувалася ще в X-IV тисячоліттях до нашої ери і походить вона зі санскриту.
3. За лексичним запасом найближчою до української мови є білоруська—84% спільної лексики. Далі йдуть польська і сербська (70% і 68% відповідно), потім — російська (62%).
4. В українській мові, на відміну від решти східнослов'янських мов, іменник має 7 відмінків, один з

яких — кличний; три форми майбутнього часу: проста (*ніду*), складна (*йтиму*), складена (*буду йти*).

5. Перші слова з української мови були записані в 448 році н.е. Тоді візантійський історик Пріск Панікійський перебував на території сучасної України в таборі володаря Аттіли, який згодом розгромив Римську імперію, і записав слова «мед» і «страва».
6. Українську мову в різні історичні періоди називали по-різному: проста, руська, русинська, козацька тощо. Історично найуживанішою назвою української до середини XIX століття була назва "руська мова".
7. Найуживанішою буквою в українському алфавіті є літера «п»; саме з неї починається найбільша кількість слів. Натомість найменш уживана - буква «ф», її вживають переважно в запозичених словах.
8. У «Короткому словнику синонімів української мови» де зібрано 4279 синонімічних рядів, найбільше синонімів має слово «бити» - аж 45!
9. Назви всіх дитинчат тварин є іменниками середнього роду: теля, котеня, жабеня.
10. Українська мова має велику кількість зменшувальних форм. Навіть слово "вороги" може звучати як "вороженьки".

Відомі вислови та цитати про мову

1. Мова росте елементарно, разом з душею народу і мало дбає на граматичні правила. (*Іван Франко*).
2. Мова перемагає своїх суперників не завдяки якимось внутрішнім якостям, а тому, що її носії є войовничіші, фанатичніші, культурніші, заповзятливіші. (*А. Мартіне*).
3. Людина вища за тварину здатністю до мови, але нижча за неї, коли негідно поводитьься з мовою. (*Сааді*).
4. Якщо людина не знає мови народу, на землі якого проживає, то вона є або гостем, або окупантом, або не має розуму. (*Ш. Бернар*).
5. Глибокі води — слова вуст людини. (*Соломон*).
6. Чужу мову можна вивчити за шість років, а свою треба вчити все життя. (*Франсуа Вольтер*).
7. Щоб любити – треба знати, а щоб проникнути в таку тонку й неосяжну, величну й багатогранну річ, як мова, треба її любити. (*Василь Сухомлинський*).
8. Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову. (*Ліна Костенко*).
9. Скільки української мовної території, стільки й української державності. (*Іван Заєць*).

Онлайн-ресурси для вивчення української мови

Додаток «Mova»: українська у малюнках

Mova – перший мобільний застосунок з вивчення української мови. Правила вимови та правопису оформлені у вигляді ілюстрацій про життя головного героя Лепетуна та його друзів. Головний герой Лепетун допоможе безболісно запам'ятати типові словосполучення, найскладніші правила учням від наймолодших до найстарших класів.

Додаток передбачає також можливість перевірити рівень володіння українською мовою за допомогою цікавих тестових вправ. А якщо не зрозуміло чому саме певний варіант тесту вірний – Лепетун одразу ж пояснить правило!

Розглядаючи у вільний час онлайн-малюнки з 9 тем (антисуржик, пароніми, фразеологізми, орфографія, наголос тощо), учні без додаткових зусиль опанують найскладніші правила з різних розділів української мови та досягнуть наступне:

- основні правила правопису;
- дізнаються як позбутися кальки, замінюючи русизми власне українськими словами;
- навчаться правильно наголошувати слова та добирати синоніми;
- запам'ятають типові фразеологізми тощо.

Для тих, хто готується до здачі ЗНО, додаток передбачає можливість виставляти нагадування на певний час, в який щоденно будуть надсилатися ілюстровані правила.

Чия розробка: Автор застосунку – програміст Олександр Клименко. Цей мобільний додаток створено в межах освітнього проєкту «Мова - ДНК нації».

«Мова–ДНК нації»: пізнавально-розважальний ресурс для школярів

Шукаєте, де наочно та цікаво зібрані матеріали щодо вивчення української мови? До вашої уваги саме такий ресурс:

«Мова–ДНК нації» – <https://ukr-mova.in.ua/> - освітній онлайн-проєкт для тих, хто хоче вдосконалити свої знання з української мови у цікавому форматі. Тут містяться добірки пізнавальних ілюстрованих правил, змістовних тестових завдань, заготовок для онлайн-диктантів та сервіс перевірки власного тексту.

Засновники проєкту навіть започаткували розробку першого навчального мультфільму, що передусім буде цікавий дошкільнятам та іноземцям, які на початковому рівні знання української мови.

Ресурс буде корисним учням-старшокласникам при самостійній підготовці до ЗНО: тут стисло та наочно висвітлені правила мовлення на орфографії.

Чия розробка: Проєкт був розроблений маленькою командою українських спеціалістів-волонтерів.

Сервіс Pixton: створіть з учнями власну історію у коміксах українською

Pixton - <https://www.pixton.com/> – сайт для створення власних інтерактивних коміксів. За допомогою цього ресурсу можна безкоштовно вибрати шаблон фону, героїв, додавати на власний розсуд об'єкти інтер'єру, редагування пози і міміку персонажа і, звісно ж, додавати текстові коментарі до кожного сюжету.

Для того, щоб почати створення власного проекту-коміксу, потрібно лише зареєструватися. Ресурс англомовний, але у налаштуваннях можна обрати російську мову, а комікси створювати українською.

За допомогою цього сервісу можна створювати будь-які тематичні сюжети з відповідними коментарями, тим самим відпрацьовуючи теоретичні знання з української мови у незвичний і більш захоплюючий для школярів спосіб.

Чия розробка: Сервіс Pixton був створений канадським подружжям Clive та Daina Goodinson. Проект отримав 10 престижних нагород, зараз Pixton входить у 20-ку провідних компаній, чия інноваційна діяльність суттєво змінила взаємодію користувача та мережі Інтернет (згідно з даними Backbone Magazine).

Застосунок для гаджету R.I.D.: розширення словникового запасу

РІД(R.I.D.) - <http://rid.ck.ua/> - додаток, який допоможе розширити словниковий запас за рахунок ознайомлення з власне українськими виразами у нетривіальній формі. Головна мета проекту – допомогти викоринити суржик з мови. Цей

застосунок допоможе не тільки збагатити лексикон, але і збільшити знання про історію українського народу.

Використовується у парі із додатком **«Крамниця»** ([у AppStore](#))

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.ua.rid.shop>:

кожного дня на гаджет надсилаються аутентичні українські слова з поясненням змісту. Після додавання до власного словника надісланих слів, нараховуються спеціальні бали – піщинки часу. Таким чином, щоденно можна розширювати свій словниковий запас. Але це не все!

Інтерфейс додатків R.I.D та «Крамниця»

Зібрані бали-піщинки можна обмінювати на пізнавальний контент у додатку «Скарбниця» за категоріями, що найбільш цікавлять – «Книги», «Постаті», «Події». Додаткові бали можна отримували також за запропоновані слова. За кількістю внутрішньої «валюти» можна поступово досягати більш високого рівня з семи можливих, від «неофіту» до «володаря часу».

Чия розробка: R.I.D – волонтерський проєкт, створений на добровільних засадах командою українських спеціалістів на чолі з Максом Тимчієм.

Експрес-уроки з Олександром Авраменком: зрозуміти спірні моменти правопису за 2 хвилини

[Короткі відеопояснення у рамках щоранкової телепрограми](#) -

[https://www.youtube.com/playlist?list=PLpjP6nbo3Z4k5Wdj8qOj3](https://www.youtube.com/playlist?list=PLpjP6nbo3Z4k5Wdj8qOj3s049aof9qxX--)

[s049aof9qxX--](#) створення в якості освітнього проєкту. Щоранку представляється відеоурок тривалістю 1,5-2 хвилини з поясненням певного правила та прикладами його

застосування. Зараз у вільному доступі міститься 234 експрес-уроки. Експрес-уроки корисні для учнів-старшокласників, які готуються до здачі ЗНО.

Чия розробка: Проект було розроблено телеканалом 1+1, експерт та ведучий – Олександр Авраменко.

«Нас єднає мова»

Інтелектуальна гра для читачів-учнів 5-7 класів

Умови гри: У грі можуть брати участь три команди по три гравця, яким надається на вибір три різні доріжки: зелена, жовта і червона. Зелена доріжка складається із чотирьох етапів, на ній двічі можна відповісти неправильно, жовта – із трьох, але неправильно відповісти можна тільки один раз, червона – із двох, але помилятися не можна. За правильну відповідь на запитання учасникові вручається орден. Гравець, який помилився, має право зіграти бліц, відповівши на два запитання ва-банк, але в цьому випадку він виходить з гри до кінця етапу до підбиття підсумків. Оцінює відповіді журі із трьох суддів. У наступний тур виходять ті, хто має найбільшу кількість орденів. У фіналі беруть участь три гравця. За підсумками фіналу підраховується загальна кількість орденів.

Перша трійка

Зелена доріжка

- Державна мова України? (*Українська*)
- Перша буква у власній назві. (*Велика*)
- Скільки букв в українському алфавіті? (*Тридцять три*)
- Розмова двох осіб. (*Діалог*)

Жовта доріжка

- Слова з протилежним значенням? (*Антоніми*)
- Наука про звуки мови. (*Фонетика*)
- Найбільша одиниця мови? (*Текст*)

Червона доріжка

- Хто, де і коли видав перший буквар в Україні? (*«Буквар» («Азбука»), надрукований у 1574 р. у Львові першодрукарем Іваном Федоровим*)
- З якої літери в українській мові починається найбільша кількість слів? (*П*)

Друга трійка

Зелена доріжка

- Список літер встановленого порядку. (*Алфавіт*)
- Найменша одиниця мови. (*Звук*)
- Чим починається репліка діалогу на письмі? (*-*)
- Остання літера алфавіту. (*Я*)

Жовта доріжка

- Розділ науки про правопис. (*Орфографія*)
- Влучний вираз. (*Фразеологізм*)
- Скільки букв «т» пишемо у слові брутто? (*Дві*)

Червона доріжка

- Після якого видання українську мову офіційно визнали літературною? (*«Енеїда» Івана Котляревського*)
- Яку букву українського алфавіту найрідше вжито, в основному в запозичених словах? (*Ф*)

Третя трійка

Зелена доріжка

- Слова, що мають багато значень. (*Багатозначні*)
- Без чого зникає народ? (*Без мови*)
- Частина тексту з нового рядка. (*Абзац*)
- Скільки відмінків в українській мові? (*Сім*)

Жовта доріжка

- Частина мови, яка називає ознаку? (*Прикметник*)
- Розділовий знак при звертанні. (*Кома або знак оклику*)
- Словниковий склад мови. (*Лексика*)

Червона доріжка

- Суть Емського указу? (*Заборона розмовляти українською, писати і друкувати твори цією мовою*)
- Як називаються слова, які використовують люди певної місцевості? (*Діалектні*)

Фінал

Зелена доріжка

- Скільки в українській мові звуків? (*Тридцять вісім*)
- Яка буква не має звука? (*М'який знак*)
- Скільки голосних в українській мові? (*Шість*)
- Власний життєпис. (*Автобіографія*)

Жовта доріжка

- Частина мови «а». (*Сполучник*)
- Займенник з однієї букви. (*Я*)
- Помилка в правописі. (*Орфограма*)

Червона доріжка

- Як називаються в українській мові так звані «дзеркальні» фрази або слова: їх можна читати як зліва направо, так і справа наліво? (*Паліндроми*)
- В якій країні за межами Європи українська мова має напівофіційний статус? (*В США (округ Кук штату Іллінойс)*)

Бліц-турнір

Підберіть 2-3 синоніми до слів:

- Згода (*Мир, лад, гаразд, добре*).
- Розуміти (*Тямити, збагнути, осмислювати*)
- Гречний (*Ввічливий, тактовний, чемний, делікатний, шанобливий, люб'язний*)
- Оборона (*Захист, боротьба*)
- Вдача (*Характер, натура*)
- Багато (*Безліч, тьма, сила-силенна*)
- Криниця (*Колодязь, журавель*)
- Бити (*Лупцювати, дубасити, товкти*)
- Бажати (*Зичити, жадати, пожадати*)
- Навмання (*Усліпу, наугад, наосліп*)
- Рости (*Виростати, зростати, підростати*)
- Швидко (*Стрімливо, швидко, хутко, мерщій*)

Рідна мова – серця мого подих

**Методичні рекомендації до
Міжнародного дня рідної мови**

Відповідальна за випуск **Т.М. Ключ**

Укладач **О.В. Дорохова**

Редактори **Г.М. Вечерська, Н.І. Шеша**

КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»
вул. Рокоссовського, 22-А, м.Чернігів,14032

Тел. 95-19-45, 95-18-62
<http://ostrovskogo.com.ua>
[mail:ostrovskogo@online.ua](mailto:ostrovskogo@online.ua)

Видавець та виготовлювач:
КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»
вул. Рокоссовського, 22-А, м.Чернігів,14032

Тел. 95-19-45, 95-18-62
<http://ostrovskogo.com.ua>
[mail:ostrovskogo@online.ua](mailto:ostrovskogo@online.ua)